

- deutschland/retter-treffen-wie-sich-die-euro-zone-durch-die-krise-gipfelt-1708320.html.
19. Markus Diem Meier. Die Eurokrise ist noch lange nicht vorbei [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bernerzeitung.ch/wirtschaft/konjunktur/Die-Eurokrise-ist-noch-lange-nicht-vorbei/story/15049258>.
 20. Matthias Chapman. Starke helfen Schwachen – die Schweiz machts vor [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bernerzeitung.ch/schweiz/standard/Starke-helfen-Schwachen-die-Schweiz-machts-vor/story/11035776>.
 21. Metzler-Lexikon Sprache. Metzler-Lexikon Sprache / hrsg. von Helmut Glück. – Stuttgart ; Weimar : Verlag J.B. Metzler, 1993. – 711 S.
 22. Nicht nur Murdochs Medien in Skandale verwickelt [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wienerzeitung.at/nachrichten/politik/welt/384299_Nicht-nur-Murdochs-Medien-in-Skandale-verwickelt.html.
 23. Polenz P. Deutsche Satzsemantik / Polenz P. – 2., durchges. Aufl. – Berlin – New York : Walter de Gryeter, 1988. – 389 S.
 24. Rebellen greifen Gaddafis Spitzenleute an [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.spiegel.de/politik/ausland/0,1518,775882,00.html>.

*Ліліана Мойсей
(Чернівці)*

ПАРАДИГМАТИЧНІ ПЕРЕСУВИ РОДУ ІМЕННИКА В СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація: Досліджуються родові пересуви англійських іменників у середньоанглійській мові. Встановлено, що, на відміну від давньоанглійського морфологічного вираження роду як домінантного, у середньоанглійській переважає семантичне. У словнику мови з'являється значна кількість іменників загального роду, що спричинено розширенням лексичного значення слова.

Ключові слова: *категорія роду, середньоанглійська мова, загальний рід, лексичне значення.*

Аннотация: Исследуются родовые сдвиги английских имен существительных в среднеанглийском языке. Установлено, что, в отличие от древнеанглийского морфологического выражения рода, как доминирующего, в среднеанглийском языке превалирует

семантическое. В словаре языка появляется значительное количество имен существительных общего рода, что вызвано расширением лексического значения слова.

Ключевые слова: *категория рода, среднеанглийский язык, общий род, лексическое значение.*

Abstract: The article deals with gender shifts of the English nouns in the Middle English language. It is proved that unlike Old English dominant morphological gender expression, in Middle English semantic expression prevails. In the vocabulary of Middle English there appears a great quantity of common gender nouns, caused by lexical broadening of the word meaning.

Key words: *gender category, Middle English, common gender, lexical meaning.*

На відміну від політичних періодів, дати яких можна чітко визначити, лінгвістичні періоди встановлюються не з такою точністю. Мова постійно змінюється в усіх її аспектах: лексики, вимови, граматичних форм, синтаксису та ін. Неможливо однозначно визначити, коли ці зміни підводяться під новий період. Однак початком середньоанглійського періоду традиційно вважається XII століття.

Фактологічний матеріал писемних пам'яток XII–XV століть є тим підґрунтям, що вказує на мовні процеси періоду. Тексти відображають зміни, які вже відбулися в усному мовленні починаючи з кінця давньоанглійського періоду [5, с. 4]. За словами Т.А. Расторгуєвої, В.М. Ярцевої, А. Курзан та ін., англійська мова суттєво відрізняється до нормандського завоювання і після нього. Мова текстів ранньосередньоанглійського та середньоанглійського періодів відзначається змінами, перш за все, на лексичному рівні через масові запозичення слів із скандинавських, французької та латинської мов [2, с. 50–55; 3, с. 107; 7, с. 31–32]. У давньоанглійській мові, як зазначає Е.Е. Вардейл, кількість іноземних запозичень була обмеженою: декілька латинських та кельтських слів [10, с. 2]. Зазнає змін і граматична система мови, що спричинено редукацією відмінкових флексій.

Актуальне дослідження родового вираження іменників у середньоанглійській мові, яке істотно трансформується під впливом зазначених мовних змін. Якщо у давньоанглійській мові вербалізація роду проходила на морфологічному рівні, то в середньоанглійській, у зв'язку із втратою відмінкових флексій номінативних частин мови, лексико-семантичне вираження роду стає домінантним. Кате-

горія роду не зникає безслідно, тут відбуваються парадигматичні зсуви і домінантні родові маркери переходять на інший рівень [1, с. 496]. Одним із факторів переходу на семантичний рівень було те, що слова з інших мов входили в англійську мову разом із семантичним родом, наприклад: іменник *bachelere* “*bachelor, young man*” чоловічого роду, який походить з французької; *baron* “*rascal, chief*” – іменник латинського походження чоловічого роду та ін. Як результат, іменники на позначення неістот приєднуються до середнього роду. Іменники на позначення істот, окрім тих, що позначають людину, також переходять в парадигму середнього роду, проте вказівка на стать можлива у контексті, що призводить до контекстуального чоловічого чи жіночого роду відповідного іменника. Номінації, що позначають людей, вербалізуються лексемами із семантичною ознакою статі та складають чоловічий та жіночий роди мови. Отже, біологічний рід починає превалювати. Там, де ознака статі відсутня, іменник входить до парадигми загального роду.

Метою нашого дослідження є встановлення причин зміни родового вираження іменників на позначення людини у середньоанглійський період. Поставлена мета передбачає реалізацію таких завдань:

- виокремити із текстів XII–XV століть лексеми із семантичною ознакою *людина*;
- за допомогою етимологічного аналізу провести інвентаризацію лексем англійського походження;
- виокремити іменники, які зазнають зміни у родовому вираженні OE *noun* → ME *noun*;
- змоделювати родові вираження іменників, утворених у середньоанглійській мові;
- теоретично обґрунтувати появу іменників, що входять у парадигму загального роду в середньоанглійський період.

Матеріалом дослідження слугували лексичні одиниці, виокремлені із середньоанглійських текстів: *Ormulum*, *King Horn*, *Octavian*, *Canterbury Tales (General Prologue)*, *Pearl*, *In Praise of Women*, *Complaint of a Prisoner in the Fleet 1463*, *Mankind*, *Emaré*.

Методом кількісних підрахунків встановлено, що у проаналізованих текстах ранньосередньоанглійського та середньоанглійського періодів 45 % іменників на позначення *людини* іншомовного походження, 55 % – англійськими. Серед іменників англійського походження 49 % зберегли свій семантичний рід, наприклад: OE *noun*

broþor (m) – ME *brothere* (m), OE *clustorman* (m) – EME *clawwstre-mann* (m) – ME *claustreman* (m) “monk”, OE *dohtor* (f) – EME *dohhtre* (f) – ME *dowghter* (f), OE *hlæfdige* (f) – ME *lady* (f) та ін. У 36 % лексики відбулися зміни у родовому вираженні. Решту 15 % припадає на іменники, які були новоутвореними у середньоанглійській мові з двох давньоанглійських іменників або іншої частини мови.

Родові пересуви OE→ME на рівні лексичної парадигми іменників проходили за схемами:

- 1) Neuter→Feminine;
- 2) Masculine→Feminine;
- 3) Masculine→Common (m + f);
- 4) Feminine→Common (m + f);
- 5) Neuter →Common (m + f);
- 6) Masculine/Feminine→Common (m + f).

Схеми вказують на те, що рід нейтралізується через поширення в мові іменників загального роду. Найчисленніші пересуви за схемою 3). Іменники, які належали до чоловічого роду в давньоанглійській мові (згідно з даними, наведеними у словниках [4; 6; 9]), у середньоанглійський період позначають як чоловіка, так і жінку. Іменник у середньоанглійській уже не закріплений за певним родом, а словникові дефініції вказують на представників обох статей. Те, що іменники чоловічого роду переходять у іменники загального роду, пояснюється розширенням лексичного значення слова. Розширення лексичного значення слова є наслідком того, що жінка у середньоанглійський період (період лицарства) набуває особливого статусу в суспільстві, відбувається розширення сфери її діяльності, що знаходить своє відображення у мові. Наприклад: OE *deorling* (m) → ME *derrlinng*, *derling* (com mf) “beloved person”, OE *gefera*(m) → ME *fer(e)* (Com mf) – “companion, one who accompanies”, OE *ceorl* (m) “countryman” → ME *charll* (Com mf) “any person not belonging to the nobility or clergy”, OE *fēond* (m) → ME *fende* (Com mf) “fiend”, OE *beorn* (m) “man, chief, prince” → ME *burn*, *bern* позначає особу будь-якої статі “human being” [8]. Давньоанглійський іменник *bonda* був чоловічого роду з лексичним значенням “husband, householder”. У середньоанглійській мові іменник *bonde* має значення слуги або служниці.

Згідно зі схемою 4) відбуваються пересуви жіночого роду в загальний: OE *bryd* (f) “bride” → ME *birde* (com mf) “a woman or a man of noble birth”, OE *wiht*, *wyht* (f) “creature” → ME *wight*, *wyght*

(com mf) “*human being, any creature*”.

Нами зареєстровано випадки пересуву середнього роду давньоанглійських іменників у іменники загального роду середньоанглійської мови (схема 5), наприклад: OE *bearn* (n) → ME *bærn, barn(e)* (Com mf) “*offspring, a son or daughter*”. Давньоанглійський іменник середнього роду *cild* “*child*” переходить у середньоанглійський *childe, chylde* загального роду та розширює своє лексичне значення до “*child, boy, girl, knight, warrior, etc.*” Перехід іменників чоловічого, жіночого та середнього родів у парадигму загального роду, який позначає представників обох статей, призводить до нейтралізації роду на рівні лексичного значення слів. Диференціація роду таких іменників можлива лише на рівні синтаксису, де на їхній рід вказують займенники третьої особи однини, з якими вони корелюють у тексті, або ж рід можна визначити на рівні екстралінгвістичного контексту. Отже, на лексичному рівні значення слів розширюється, а родово нейтралізується (схеми 3), 4), 5)).

Згідно зі схемою 1), відбувається диференціація роду на лексико-семантичному рівні. Так, давньоанглійський іменник середнього роду *mægden* “*maid*” переходить у ранньосередньоанглійський *maggdenn* → середньоанглійський *maydyn, maide(n), mayd* жіночого роду. Те саме відбувається з давньоанглійським іменником *wyf* (n) → ME *wyf, wif, wife* (f). Зареєстрований випадок, коли чоловічий рід переходить у жіночий (схема 2): OE *wif-mann* (m) → EME *wifman, wimmann* → ME *wommon* (f). При диференціації роду лексичне значення слова превалює і маркує іменник відповідним родом.

У проаналізованих текстах зареєстровані іменники, які походять з давньоанглійських іменників, що мали подвійний рід (схема 6), та дає підстави вбачати початки загального роду ще в давньоанглійській мові. OE *gemæcca* “*mate*” (m,f) → ME *macche* (com mf) “*either husband or wife, match*”, OE *þeow* (m,f) → EME *þeow* (com mf) “*servant*”. Виокремлені також іменники, які у давньоанглійській мові різнилися за родом, завдяки їхнім флексіям. У середньоанглійській мові такі іменники перейшли в один іменник загального роду, наприклад: OE *webba* (m), *webbe* (f) → ME *webbe* (com mf) “*weaver*”; OE *widuwe* (f), *widuwa* (m) → ME *wedow, widwe* “*widow or widower, a person whose spouse has died*”. Іменник *wedow*, згідно зі словниковою дефініцією, є загальним, проте у середньоанглійський період поряд із ним існує іменник *widower*, який семантично вказує на чоловічий рід.

Окрім середньоанглійських іменників, які походять із давньоанглійських, нами виокремлено середньоанглійські іменники, утворені з двох давньоанглійських іменників, що належали до одного або різних родів. У результаті утворення середньоанглійського іменника його рід може відрізнитися. Нові іменники з'являлися шляхом поєднання іншої давньоанглійської повнозначної частини мови з іменником. Нами визначено шість моделей:

1) OE N(x) + OE N(x) = ME N (m), де x вказує на певний рід окремого іменника, наприклад: *hælep* (m) + *æpel* (f) = *hathel* (m) “*man(male)*”, *knave* (m) + *cild* (n) = *снаpechild* “*male baby*”;

2) OE N(x) + OE N(x) = ME N (f) (*mægden* (n) + *cild* (n) = *magdenn-child* “*a girl baby, a young woman*”, *mægden* (n) + *man* (m) = *magdenn-mann* “*virgin*”;

3) OE N(x) + OE N(x) = ME N (mf) (*hus* (n) + *hold* (m) = *housholdere* “*the head of a household or family; one who is hospitable*”;

4) OE Adj + N(x) = ME N (m) (*geong* + *man* (m) = *yeman* (*hired laborer (male)*);

5) OE Adj + OE N(x) = ME N (mf) (*leof* + *man* (m) = *lemman* “*a loved one of the opposite sex*”;

6) OE Adv + OE N(x) = ME N (mf) (*geara* + *fader* (m) = *yorefader* “*ancestor*”).

Виокремлено випадки утворення середньоанглійських іменників з давньоанглійського дієслова чи прикметника. Субстантивіація іменників з давньоанглійських повнозначних частин мови відбувалася за двома схемами:

1) OE V → ME N(mf) *beginnan* → *bygyner, beginner*; *borgian* → *barware, borrow* “*borrower*”; *deagian* → *dyer*; *fagian* → *faggerr, fager*. У всіх середньоанглійських прикладах наявний суфікс *-er*, який за своєю семантикою вказує на осіб обох статей.

2) OE Adj → ME N(mf) *fremede* → *fremed* “*stranger*”; *sib(b)* “*related*” → *sibb* “*kinswoman or man, relative*”; *dohtig* “*valiant, good*” → *doghety* “*valiant*”.

Усі проаналізовані моделі та схеми вказують на перевагу семантичного (чоловічого чи жіночого) або загального роду.

Отже, в результаті аналізу парадигматичних пересувів роду іменників на позначення людини, встановлено, що граматичне вираження роду давньоанглійських іменників переходить у семантичне в середньоанглійський період і поділяє іменники на чоловічий

та жіночий роди. Причиною таких пересувів є втрата морфологічних маркерів роду й перевага лексичного значення слова. Поряд із тим збільшується кількість іменників, які на лексико-семантичному рівні позначають осіб обох статей – іменники загального роду, що є результатом розширення лексичного значення слова.

Перспективою подальшого дослідження вважаємо вивчення контекстуальної інтерпретації роду середньоанглійських іменників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мойсей Л. Т. Транзитивні родові маркери / Л. Т. Мойсей // Наукові записки. Серія „Філологічна” : матеріали міжнародної науково-практичної конференції „Міжкультурна комунікація: мова-культура-особистість”, 22–23 квітня 2010 року. – Острог : Вид-во Національного університету „Острозька академія”, 2010. – Вип. 13. – С. 492–497.
2. Расторгуева Т. А. История английского языка : учебник [на англ. яз.] / Т. А. Расторгуева. – 2-е изд, стер. – М. : ООО „Издательство Астрель”: ООО „Издательство АСТ”, 2003. – 348 с.
3. Ярцева В. Н. История английского литературного языка IX–XV вв. / В. Н. Ярцева. – М.: Наука, 1985. – 246 с.
4. Bosworth L. An Anglo-Saxon Dictionary [Electronic recourse] / L. Bosworth, T. N. Toller. – Oxford : Clarendon Press, 1898–1921. – 768 p. – Access mode : <http://beowulf.engl.uky.edu/~kiernan/BT/Bosworth-Toller.htm>.
5. Burrow J. A. A Book of Middle English / Burrow J. A., Turville-Petre Th. – Oxford : Blackwell Publishers, 1996. – 373 p.
6. Clark J. R. A Concise Anglo-Saxon Dictionary [Electronic recourse] / J. R. Clark. – Cambridge: Clark Hall, 1916. – 1301 p. – Access mode : http://lexicon.ff.cuni.cz/texts/oe_clarkhall_about.html.
7. Curzan A. Gender Shifts in the History of English / Anne Curzan. – New York : Cambridge University Press, 2003. – 223 p.
8. Middle English Dictionary [Electronic recourse]. – Access mode : <http://quod.lib.umich.edu/m/med/lookup.html>
9. Old English Glossary [Electronic recourse]. – Access mode : http://home.comcast.net/~modean52/oeme_dictionaries.htm.
10. Wardale E. E. An Introduction to Middle English / Edith Elizabeth Wardale. – London : Routledge & Kegan Paul, 1972. – 130 p.